

Gezag en wetenschap

J. Woltjer

bron

J. Woltjer, *Gezag en wetenschap*. J. A. Wormser, Amsterdam 1892

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/wolt016geza01_01/colofon.php

© 2015 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

L.S.

Deze toespraak (geen rectorale oratie) was niet voor den druk bestemd. Toch wilde ik aan het vriendelijk verzoek van eenige hoorders om haar publiek te maken gaarne voldoen. Ik verzoek den welwillenden lezer dit bij de beoordeeling in het oog te houden.

J.W.

Mijne Heeren, zeer geachte toehoorders!

Van harte heet ik U allen welkom aan deze plaats, zoowel U, die voor het eerst als student aan deze Universiteit U hebt laten inschrijven, als U, die na een tijd van rust, met nieuwen moed en frissche krachten Uwe studiën hier komt voortzetten. Weest welkom: Uwe komst aan deze plaats is mij aangenaam; immers uit Uwe tegenwoordigheid mag ik afleiden, dat Gij, de tegenstelling kennende tusschen deze Universiteit en de Staatsuniversiteiten, van harte staat op denzelfden grondslag, waarop de Vrije Universiteit zich verheft, den grondslag der Gereformeerde beginselen. Ik zeide daar, dat Gij die tegenstelling kent. Kennen en kennen echter is twee. Ik hoop van niemand Uwer te gering te denken, wanneer ik verwacht, dat eene nadere verklaring, een duidelijker uiteenzetting van die tegenstelling, op menig punt, U niet onaangenaam zal zijn. De tegenstelling toch gaat diep, zeer diep, tot op den wortel van het geestesleven. Om dat recht in te zien is het echter noodig van de uiterste twijgen, langs tak en stam, tot den wortel af te dalen. Omdat men de inspanning van het doordenken schuwt, komt men zoo weinig tot eene rechte waardeering van het streven onzer Univer-

siteit, wordt onder de belijders van Christus nog niet algemeen die belangstelling gevonden, waarop zij aanspraak heeft, eene aanspraak onafhankelijk van onze personen, gegrond op het beginsel alleen, dat wij huldigen, eene aanspraak, die ten slotte ieder waarachtig Christen, die voor het Woord des Heeren beeft,¹⁾ moet erkennen.

Voor het Woord des Heeren beven! Dat onderstelt, dat dat Woord tot U komt met gezag. Maar helaas! dat gezag wordt zoo weinig gevoeld, althans in wetenschappelijke kringen. En waar het nog eenigermate gevoeld wordt, daar heeft toch de geest dezer eeuw de zinnen zóó betooverd, dat men gezag en wetenschap bijna als contradictoire termen beschouwt. De eerste eisch voor de wetenschap heet, dat zij vrij zij. Hoe die eisch verstaan wordt, leert ons de geschiedenis. Eerst werd verlangd, dat de wetenschap vrij zou zijn van de theologen, daarna van de theologie, vervolgens van Gods Woord, toen ook van wat men de christelijke beginselen noemde, daarop van den godsdienst in 't algemeen; metaphysische beginselen mochten evenmin gezag oefenen; zelfs beginselen in 't algemeen, als à priorische gegevens, werden als eene belemmering voor de vrijheid der wetenschap beschouwd en derhalve hun gezag verworpen; het algemeene mocht evenmin gezag oefenen: 'h e t recht' bestond niet; de logos was er niet; algemeene eigenschappen der lichamen kende men niet. De uitkomst is in 't kort: van g e z a g kan geen sprake zijn voor ons w e t e n ; het i k is zijn eigen soeverein en dat i k weet ten slotte alleen, niet wat het denkt, maar wat het geniet. Zoo is niet eene gefingeerde reeks van opeenvolgende ontkenningen van gezag, neen zoo is in werkelijkheid het beloop van den strijd tegen het gezag op het gebied der wetenschap.

1) Jezaja 66:2.

En of nu al deze of gene ziet, dat men te ver gaat, dat gezag ook op het terrein der wetenschap bestaat en moet bestaan, het baat niet, zoolang men niet inziet:

wat de grond is van het gezag,
 wie of wat gezag heeft,
 hoe ver het gezag mag gelden,
 hoe het gezag moet werken.

Vergunt mij deze vragen in 't kort, zoover de gelegenheid het veroorlooft en mijn inzicht reikt, te beantwoorden. Misschien geeft deze bespreking U aanleiding tot nadenken, en spoort zij U aan om voor U zelve naar helderheid te streven in zulk eene belangrijke zaak. Mocht dat zoo zijn, Uw lust tot wetenschap zal er door aangewakkerd, Uw moed verlevendigd, Uwe werkzaamheid vermeerderd worden, en bovenal, Gij zult uwe wetenschap kunnen gebruiken tot eere van Hem, uit wien ze U toevloede.

't Is een eigenaardig woord, ons woord *g e z a g*. Ge vindt het bij onze oostelijke naburen alleen in de volkstaal, niet in de schrijftaal. In onze bijbelvertaling zoekt ge het tevergeefs, ofschoon Vondel het wel gebruikt en Plantijn en Kiliaan het vermelden. Waarschijnlijk was het woord nog te zeer tot enkele dialecten beperkt om het in de hoogere schrijftaal op te nemen; anders hadden de vertalers het, dunkt mij, wel gebruikt in 't laatste vers van het 7de hoofdstuk van Mattheus' Evangelie: 'de scharen ontzettekeden zich over zijne leer, want hij leerde hen als machthebbende, $\square\zeta \square\xi\sigma\nu\sigma\acute{\iota}\alpha\nu \square\chi\omega\nu$ en niet als de schriftgeleerden;' dat is 'met eene goddelijke *a u t o r i t e i t*' zeggen de kanteekenaars.

Het woord *m a c h t* is te algemeen, te ruim van omvang. 't Latijnsche *a u c t o r i t a s*, dat, omdat het moeilijk

weer te geven is, in de Romaansche en Germaansche talen als leenwoord is overgegaan, is evenzeer te algemeen om uit te drukken wat wij onder gezag verstaan. Immers gezag drukt niet zoozeer de macht uit om te bevelen, in den zin waarin wij macht, potestas, verstaan, als wel de bevoegdheid¹⁾, wat ook in ἐξουσίαν ligt. Gezag is het zeggenschap, als ik het zoo noemen mag, de bevoegdheid, het recht om te zeggen, wat is of hoe het is of zijn moet. Beter dan ἐξουσίαν en auctoritas is daarom ons woord gezag geschikt om, behalve het recht van bevelen op ethisch en sociaal gebied, ook het recht en de bevoegdheid om te constateeren binnen den kring van het intellect uit te drukken.

Gezag onderstelt, ook op het terrein der wetenschap, eene meerderheid, de meerderheid van den magister, den meester; de erkenning van die meerderheid is de subjectieve grond van het gezag. Die meerderheid bestaat echter ook buiten en onafhankelijk van de erkenning en is als zoodanig de objectieve grond van het gezag. Zij is niet toevallig, maar een gevolg van de onderlinge verhouding der dingen in de schepping zelve vastgesteld of van bijzondere gaven en aanleg en werkzaamheid, door God geschonken. Zoo is er ten slotte ook in dit opzicht geene macht, geen gezag, dan uit God.

Toch, gij gevoelt het M.H., is het gezag op het terrein der wetenschap van een anderen aard, dan het gezag op staatkundig en maatschappelijk gebied. Zooals hier het recht het voorwerp is, dat door het gezag gehandhaafd

1) Deze beteekenis kan ook in potestas liggen; zelfs wordt potestas ook van levenlooze dingen gebruikt, ongeveer in den zin, waarin ik in deze rede spreek van het gezag der levenlooze dingen. Plin. Nat. hist. hist. XXV,9. Over potestas vergel. J.H.H. Schmidt, Handbuch der Lateinischen und Griechischen Synonymik. Leipzig. Teubner 1889, pag. 360.

wordt, zoo is het dáár de w a a r h e i d ; de oorsprong en de grond van beide liggen in Gods wezen en wil. Evenmin als het recht door den mensch g e m a a k t wordt, evenmin de waarheid. Beide bestaan objectief. Kunnen wij echter de waarheid kennen? Is een waarachtig weten mogelijk? Het antwoord op deze vraag gegeven, bepaalt ook de verhouding tusschen gezag en wetenschap.

De critische strooming, die sedert de dagen van Lessing, volgens Macaulay, den eersten criticus van Europa, het grootste deel der wetenschappelijke wereld meevoert naar den grooten oceaán van scepticisme en nihilisme, is tegen de waarheid, tegen het gezag in de wetenschap gekeerd, is door en door revolutionair. Lessing zelf is geen systematisch filosoof en heeft daarom zijne meening ook op dit punt niet stelselmatig uiteengezet. Toch is die meening niet onduidelijk uitgesproken. Dat het bezit der waarheid voor den mensch mogelijk is, ontkent hij weliswaar niet rechtstreeks; maar hij ontnemt haar hare waardij voor den mensch onder een schoonschijnenden vorm en oefent daardoor eenen grooteren invloed, dan door eene rechtstreeksche ontkenning geschied zou zijn. De critische geest was reeds voor Lessing zelf eene macht geworden, die boven hem stond, die gezag over hem had, hem overheerschte, door welke hij in de ontkenning zich verder liet drijven, dan zijn welberaamd doel was. De critiek, het schiften en scheiden en ontleden, was zijne levensbehoefte geworden¹⁾. Het middel werd voor hem doel. Hij

- 1) Briefe von Lessing in de uitgave Stuttgart Göschen, Band X pag. 363: Wenn man lange nicht denkt, so kann man am Ende nicht mehr denken. Ist es aber auch wohl gut. Wahrheiten zu denken, sich ernstlich mit Wahrheiten zu beschäftigen, in deren beständigem Widerspruche wir nun schon einmal leben, und zu unserer Ruhe beständig fortleben müssen? Und von dergleichen Wahrheiten sehe ich in dem Engländer (Ferguson) schon manche von weitem. Wie auch solche, die ich längst für keine Wahrheiten mehr gehalten. Doch ich besorge es nicht erst seit gestern, dass indem ich gewisse Vorurtheile weggeworfen, ich ein wenig zu viel mit weggeworfen habe, was ich werde wieder holen müssen. Dass ich es zum Theil nicht schon gethan, daran hat mich nur die Furcht verhindert, nach und nach den ganzen Unrath wieder in das Haus zu schleppen. Es ist unendlich schwer, zu wissen, wenn und wo man bleiben soll, und Tausenden für einen ist das Ziel ihres Nachdenkens die Stelle, wo sie des Nachdenkens milde geworden.
Deze brief aan Moses Mendelssohn is van Januari 1771.

die den zondenva1 als de eerste stap op den weg der ontwikkeling begroette¹⁾, moest wel een Sisyphusarbeid of Danaïdentaak als een heerlijk werk beschouwen. ‘Nicht die Wahrheit, in deren Besitz der Mensch ist oder zu sein meint, sondern die aufrichtige Mühe, die er angewandt hatte, hinter die Wahrheit zu kommen, macht den Werth des Menschen. Denn nicht durch den Besitz, sondern durch die Forschung nach Wahrheit erweitern sich seine Kräfte, worin allein seine immer wachsende Vollkommenheit besteht. Der Besitz macht ruhig, trüg und stolz. Wenn Gott in seiner Rechten alle Wahrheit und in seiner Linken den einzigen Trieb nach Wahrheit obschon mit dem Zusatze, mich immer und ewig zu irren, verschlossen hielte, und spräche zu mir: Wähle! ich fiele ihm in Demuth in seine Linke und sagte: Vater, gieb! die reine Wahrheit ist ja doch nur für dich allein!’ Zoo schrijft Lessing in zijn ‘Duplik.’²⁾ Voor wie slechts oppervlakkig op den klank afgaat moge het schijnen, alsof hier de menschelijke kortzichtigheid erkend en Gode de eere gegeven wordt van alleen de waarheid te bezitten; wie recht leest ziet, dat hier van ootmoed geen sprake is, maar van hoog-

- 1) Die Erziehung des Menschengeschlechts § 6.
- 2) Editie Lachmann und Maltzahn X, 53: Lessings Werke, Stuttgart. Göschen'sche Verlagshandlung 1869. Zehnter Band pag. 19.
Dit geschrift dateert uit het jaar 1778.

moed, van den mensch der zonde, die de leugen liever heeft dan de waarheid, zelfs daar waar God zelf de volle waarheid aanbiedt. Het eeuwig dwalen is dan ook inderdaad het lot der critiek in Lessings geest. Waar ze meent de waarheid gevonden te hebben, zal ze die krachtens haar eigen aard weer moeten vernietigen; bij de waarheid kan ze niet leven, de waarheid is haar dood. Gezag kent ze niet, behalve haar eigen gezag. Wat het meeste gezag heeft, wordt door haar het liefst bestreden.

Geen twintig jaren, nadat Lessing de boven aangehaalde woorden schreef, verschenen de prolegomena van Wolf, die het gezag der overlevering betreffende Homerus radicaal aantastten.

In het einde van dit werk¹⁾ wijst Wolf zelf reeds aan, dat eene gelijksoortige critiek op de bijbelboeken toegepast, hetzelfde resultaat zal verkrijgen. Op eene andere plaats schrijft hij: ‘Heiliger oder Profanschriftsteller ist mir einerlei.

Nebenbetrachtungen machen mich nicht schüchtern, so wie ich nicht geneigt bin, Schüchternheit zu affectieren. Die Demonstration, die nicht lange ausbleiben wird, dass der Pentateuch eine Composition von ungleichartigen Theilen mehrerer Saecula und erst aus dem Zeitalter kurz nach Salomo ist - eine solche Ausführung würde ich ohne Scheu einleiten’.²⁾

Wolf was een groot vereerder van Lessing; in zijn collegezaal stond ééne buste: die van dezen grooten criticus.

Toch zit de wortel van deze critiek niet in den bodem der philologie (in engeren zin), maar der filosofie. Lessing had ijverig Spinoza gestudeerd, wiens stelsel de consequenties getrokken had uit de wijsbegeerte van Cartesius. Eigenlijk is

1) Eigenlijk in de Pars II, editie Berol. 1876, pag. 176.

2) Kürte, Leben Wolfs 2, 223.

het dan ook Cartesius, die door zijn ‘cogito ergo sum’ het persoonlijke denken tot den kengrond van alle z i j n en van alle w e t e n had gemaakt en daarmee alle gezag op zijde gezet, behalve dat der (individueele) rede. Spinoza volgt hem daarin. Zijn Tractatus theologico-politicus bevat den grondslag van het rationalisme en liberalisme.

‘Inderdaad,’ zegt hij, ‘mijne verwondering kent geene grenzen, wanneer ik hoor, dat men de rede, de grootste gave en een goddelijk licht, wil stellen onder eene doode letter, die de boosheid der menschen heeft kunnen bederven, en dat men het geene misdaad acht tegen den geest, de echte beschrijving van Gods woord, met minachting te spreken en hem voor bedorven, blind en slecht te verklaren, maar dat het voor eene groote misdaad wordt gehouden iets anders te denken over de letter en den afgod van Gods woord.’¹⁾

Daarmede is dus feitelijk de menschelijke rede tot souverain gemaakt, al is het ook dat Spinoza zelf eene uitzondering wil, in zooverre hij beweert, dat gehoorzaamheid de weg is tot behoudenis, ofschoon wij door het natuurlijk licht der rede dat niet kunnen vatten en bewijzen.²⁾ Tegelijk is daarmee het kenmerk van waarheid veranderd. De waarheid is in den grond louter subjectief geworden; zij is niet meer de overeenstemming tusschen de kennis en het voorwerp, dat wij kennen, of van de voorstelling, die wij ons gemaakt hebben en het voorwerp, waarvan de voor-

- 1) Tractatus theol. polit. cap. XV, 10: Et profecto non satis mirari possum, quod rationem, donum maximum et lucem divinam, mortuis literis et quae humana malitia depravari patuerunt, submittere velint, et quod nullum existimetur scelus, contra mentem, verum Dei verbi syngraphum, indigne loqui, eamque corruptam, caecam et perditam statuere, at maximum habetur scelus, alia de litera et verbi Dei idolo cogitare.
- 2) 1. 1. § 27: sed ad haec respondeo, me absolute statuere hoc theologiae fundamentale dogma non posse lumine naturali investigari (quod seilicet homines vel sola oboedientia salvantur); vergelijk § 44.

stelling het beeld moet zijn. Het kenmerk van waarheid is nu gelegen in de helderheid en duidelijkheid der voorstellingen en den organischen samenhang van de deelen eener voorstelling.

Kant, die in zijne 'Kritik der reinen Vernunft' 't concequentst de lijnen, reeds bij Cartesius begonnen, heeft doorgetrokken, spreekt nog telkens van waarheid en geeft van haar zelfs de oude definitie: Wahrheit beruht auf der Uebereinstimmung mit dem Objekte,¹⁾ maar eigenlijk is dit spreken misleiding, want de dingen op zich zelf kunnen niet gekend worden, volgens Kant; de waarheid heeft dus niet betrekking op de dingen zelf, maar op de verschijnselen; voor die verschijnselen gebruikt hij dikwijls het woord object, realiteit enz. Inderdaad echter is voor hem het 'land der waarheid' het land van het zuivere verstand alleen, dat vóór alle ervaring bestaat; dat land is omgeven door een oceaán van schijn en bedrog. 'Es ist das Land der Wahrheit, umgeben von einem weiten und stürmischen Oceane, dem eigentlichen Sitz des Scheins, wo manche Nebelbank und manches bald wegschmelzende Eis neue Länder lügt, und indem es den auf Entdeckungen herumschwimmenden Seefahrer unaufhörlich mit leeren Hoffnungen täuscht, ihn in Abenteuer verflechtet, von denen er niemals ablassen und sie doch auch niemals zu Ende bringen kann.'²⁾ Voor Kant komt dus alle waarheid ten slotte neer op de logische waarheid, op de absolute denkbaarheid, op helderheid en klaarheid. In het voor-waar-houden onderscheidt hij drie trappen: meenen, gelooven en weten. De maatstaf ter onderscheiding ligt daarin of de gronden van het voor-

1) Kritik der reinen Vernunft: transcendentale Methodenlehre. Transcendant. Doctrin der Urtheilskraft Hfdst. II, Abschn. 3. ed. v. Kirchmann pag. 633.

2) Der transcendentalen Doctrin der Urtheilskraft 3tes Hauptstück; Kritik der reinen Vernunft ed. v. Kirchmann pag. 249.

waar-houden subjectief of objectief toereikende zijn; zijn ze subjectief en objectief ontoereikende, dan hebben we eene m e e n i n g ; wat wij voor subjectief toereikende, maar voor objectief niet toereikende houden is g e l o o f , en w e t e n is wat wij subjectief zoowel als objectief voor waar houden. Wat is echter objectief? Men zou zich zeer vergissen, wanneer men bij Kant dit woord hier in den gewonen zin opvatte. Van objectief kan hij eigenlijk niet spreken; maar objectief toereikende noemt hij die gronden van ons voor-waar-houden, die voor iedereen gelden, zoo verre zij alleen redelijk zijn.¹⁾ Zulk een objectief toereikende grond bestaat er volgens Kant niet in ons voor-waar-houden, dat er een God en dat er een toekomstend leven is; wij weten dat niet, wij ge looven het slechts.

Gij gevoelt M.H., hoe het gezag op het gebied van het weten hier geheel verloren is gegaan, ook dan, wanneer wij Kants opvatting van weten deelen mochten.

En moge nu Kant op het terrein van het praktische leven en van de zedelijkheid het gezag staande willen houden door zijnen kategorischen imperatief, dat baat hem natuurlijk niet. Waar de grondslag van het kennen en weten ondermijnd is, daar verliest ten slotte ook alle praktijk haar gezag.

De tijd verbiedt mij deze beschouwing, hoe kort ook, voort te zetten en U den historischen gang dezer gedachten tot op onzen tijd toe aan te toonen. Genoeg is het U nogmaals te herinneren, wat ik daar straks zeide, dat geheel het liberalisme onzer dagen op praktisch en intellectueel gebied uit deze speculatieve beschouwingen is ontstaan en wordt gevoed en onderhouden; dat het radicalisme en socialisme met hunne consequenties en onderstellingen af-

1) Kanon der reinen Vernunft 3ter Abschn. pag. 633.

komen van een zijtak van denzelfden stam, het Engelsche vrijdenkerssysteem, overgenomen en op hunne wijze voortgezet en uitgebreid door de Franschen met Voltaire aan het hoofd. Evenals het liberalisme op zijne wijze vroom wil zijn en met den godsdienst niet breken, zoo trachtten ook Lessing en Kant den godsdienst te redden uit de algemeene verwoesting door hunne litterarische en philosophische critiek teweeggebracht. Ook zij waren naar het uiterlijke dikwijls op gespannen voet met de vrijdenkers en de esprits forts, zoo Lessing met Voltaire, maar een verschil in beginsel bestond er tusschen hen evenmin als nu tusschen de liberalen en de radicalen.

Eindelijk merk ik nog op hoe dit systeem gelijkelijk op politiek en maatschappelijk gebied en in de wetenschap heeft gewerkt en nog werkt. Geheel het geroep om verlichting bedoelt niet zoozeer de vermeerdering van kennis, als wel de heerschappij van het rationalistische systeem, het verbreken der banden van het gezag op elk gebied. Uit dat laatste oogpunt vooral aanvaard door den grooten hoop, werd de leuze ook voortgeplant door de wijsgeeren. De leuze had klaarblijkelijk bij velen reeds instemming gevonden, die niet wisten wat er mede bedoeld werd. Althans in één en hetzelfde jaar 1784 meenden Mendelssohn en Kant de vraag: Wat is verlichting? te moeten beantwoorden.

Kant begint zijn opstel met de omschrijving: ‘Verlichting is het uittreden van den mensch uit den staat van onmondigheid, waarin hij door eigen schuld verkeert.’ Geene leiding van anderen meer, weg met het gezag! ‘Sapere aude! Heb den moed uw eigen verstand te gebruiken, dat is de leuze der verlichting’ zegt hij. ‘Inzettingen en formules zijn de voetkluisters van eene altoosdurende onmondigheid.’ Van eene revolutie verwacht hij de verlichting niet. ‘Door eene revolutie zal misschien

wel een afval van persoonlijk despotisme en gewinzuchtige of heerszuchtige onderdrukking, maar nooit de ware hervorming der wijze van denken tot stand komen.’ ‘Voor deze verlichting wordt niets geëischt dan v r i j h e i d , de vrijheid om van zijne rede in alle stukken openlijk gebruik te maken.’¹⁾ Ge zoudt nu meenen, dat de bedoeling dezer woorden is, dat een ieder in het openbaar mag verkondigen waartoe de rede hem leidt. Kant echter vat deze vrijheid op als een privilege voor hem en de zijnen. ‘Ich verstehe aber unter dem öffentlichen Gebrauche seiner eigenen Vernunft denjenigen, den Jemand als G e l e h r t e r (dit woord is vet gedrukt) von ihr vor dem ganzen Publikum der Leserwelt macht.’²⁾ Typisch liberaal dunkt me zulk eene vrijheid van nous et nos amis. Niet onaardig is het te zien hoe Kant, die natuurlijk te scherpzinnig was om niet de moeilijkheden te bemerken, waartoe dit stelsel in de praktijk moest leiden, zich daaruit tracht te redden. Ik mag echter van uw geduld geen misbruik maken en keer daarom tot mijn onderwerp zelf terug.

Geheel dit stelsel komt dus hierop neer: op het gebied van het denken en der wetenschap geen ander gezag dan het gezag der rede, dat is dus: geen gezag, daar niemand de rede vertegenwoordigt, maar alleen de individueele rede gezag heeft; want het s a p e r e a u d e is tot den individu gezegd. Van eene objectieve waarheid en haar gezag kan dus ook geen sprake zijn, want het objectieve is, zooals wij reeds zagen, aan het redelijke gebonden. Derhalve: de subjectieve rede is de soeverein, die te gebieden heeft

- 1) Kleinere Schriften zur Logik und Metaphysik ed. v. Kirchmann pag. 111: ‘Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbstverschuldeten Unmündigkeit..... Sapere aude! Habe Muth, d i c h deines e i g e n e n Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung.’ enz.
- 2) 1.1. pag. 113.

wat er geschieden moet en het recht en de bevoegdheid bezit om te zeggen, wat is en wat niet is.

Tegen dit stelsel nu, zooals het tegenwoordig heerscht op onze openbare Universiteiten, 't zij men er zich van bewust is of niet, tegen geheel dit stelsel in zijn diepsten wortel gaat ons verzet; de strijd tegen dat beginsel heeft de Vrije Universiteit in het leven geroepen.

Tegenover die vrijheid stellen wij het gezag, ook op het gebied der wetenschap, maar niet in contra-revolutionairen, wel in anti-revolutionairen zin. Zeker daar viel te klagen over misbruik van gezag op intellectueel en wetenschappelijk terrein, maar thans niet minder dan voorheen. En al ware dat niet zoo, al ware in dit opzicht veel gewonnen, dan zou nog het middel erger zijn dan de kwaal, en in elk geval verwerpelijk, daar het den mensch op den troon zet, aan de eere Gods te kort doet en noodzakelijk moet leiden tot scepticisme en nihilisme. Maar verwerpen we ook de grondgedachte dezer revolutionaire stelsels, we zullen het goede niet miskennen, dat ook uit dit kwaad geboren is, en we zullen niet trachten wederom op te bouwen wat niet zonder reden gevallen is.

We komen nu tot de beantwoording der vraag, wat naar ons standpunt de beteekenis is van het gezag op het gebied der wetenschap. We moeten echter vooraf erkennen, dat we schijnbaar bij de revolutionaire stelsels achterstaan in helderheid van betoog en bondigheid van bewijsvoering. Immers rationalistisch alleen aannemende wat voor de rede helder en duidelijk is, valt het niet moeilijk door eene logische redeneering tot een helder en duidelijk resultaat te komen, dat alleen maar het gebrek heeft van geheel onwaar en valsch te zijn, omdat het uit onvoldoende of onware en valsche gegevens is opgebouwd. Wie onzer herinnert zich niet, hoe hij menigmaal voor zijn bewustzijn

volkomen helder had geredeneerd bij de oplossing van een rekenkundig of wiskundig vraagstuk, maar toch totaal verkeerd uitkwam, omdat hij niet bij het begin begonnen was, maar eenige gegevens had voorbijgezien. Dat zoo ook het rationalistische syteem totaal verkeerde uitkomsten heeft gekregen, is op velerlei gebied reeds duidelijk gebleken; maar al erkent men dat, men zoekt de fout niet waar die alleen te vinden is.

Die fout ligt hierin, dat men verstandelijk bewijzen wil, wat zoo niet bewezen kan worden. We zagen reeds, dat Spinoza erkent, dat hij niet bewijzen kan, maar toch aanneemt, dat gehoorzaamheid de weg is tot behoudenis. Kant met zijne ‘Kritik der praktischen Vernunft’ en zijnen kategorischen Imperativus doet hetzelfde. Toch trachten zij van eene verstandelijke redeneering uitgaande en door een zuiver redelijk betoog eene verklaring der wereldraadsels te geven. En waar dan de bezwaren, die zich opdoen, niet kunnen worden voorbijgezien, daar krimpt men het begrip van weten hoe langer zoo meer in tot er uit weggenomen is al wat niet door de rede kan worden verstaan en gestaafd; dan eindelijk meent men te kunnen bereiken wat men zich voorstelde, en men schijnt het niet te merken, dat men in een cirkel ronddraait.

Wij laten die schijnbare helderheid en dat bondig bewijs gaarne over aan wie er waarde aan hecht. Wij beginnen met te erkennen het gezag en buigen voor de waarheid, die buiten ons bestaat. Het ‘credo ut intellegam, non quaero intellegere, ut credam’ van Anselmus van Canterbury geldt ons ook voor de wetenschap. Het is de natuurlijke gang van het menschenleven. Wij komen onder gezag ter wereld, we groeien op onder gezag en we blijven onder gezag, al wie mensch is, ook die zich zelve den radicaalsten vrijdenker acht; en de laatste niet het minst,

daar priesterhaat en eigenwaan nog boven en buiten andere factoren macht oefenen over zijn denken. Als schepsel staan we niet alleen rechtstreeks onder het gezag van onzen Schepper, maar ook onder het gezag van die deelen zijner schepping, die, naar Zijnen wil, onafhankelijk van ons, onzen geest, ons denken, beheerschen: de openbaring Gods in de Schrift en in de natuur, ons eigen organisme stoffelijk en geestelijk, de stoffelijke en de geestelijke wereld, die ons omringt, de taal, de vroegere tijden en onze eigen tijd, onze ouders, onderwijzers, de groote mannen der wetenschap, stelsels en partijen. De eenheid van dat alles, de groote macht, die al deze factoren doet samenwerken, ze wordt alleen gevonden in God; de mogelijkheid, dat eene eenheid ontstaat uit zoo verschillende samenstellende deelen, ligt alleen in ons geschapen zijn naar den beelde Gods, waardoor de logos buiten ons en de logos in ons gelijkslachtig zijn.

Hij, die zijn eigen werk kent, weet ook alleen een deel zijner schepselen zóó te formeeren, dat ze Hem kunnen kennen en zijn werk. Zijn wil in zijn werk geopenbaard of door zijn Woord is daarom het hoogste gezag. Ware geen zonde tusschenbeide gekomen, dan zou heerlijk gebleken zijn, hoe schoon de harmonie is tusschen al deze schepselen, een ieder op zijne wijze en naar zijnen aard de wijsheid van zijnen Maker verkondigende en de bedoeling, waarmede het is geschapen, en de plaats, die het inneemt. Zelfs nu nog treedt elk schepsel voor ons op met gezag bekleed, wat zijn eigen wezen en werk betreft, daar het ons leert, dat het is, zooals het is, en dat het zóó moet zijn.

Dat het woord Gods tot ons komt met gezag, een gezag, dat in laatste instantie steunt op het getuigenis des Heiligen Geestes in de ziel, een gezag, dat niet alleen den regel geeft voor ons geloof en leven, maar ook voor ons weten,

behoef ik immers hier niet nader aan te toonen? Wat de Schrift ons leert aangaande de schepping, de onderhouding en besturing van al wat bestaat, de geschiedenis der volken, het einddoel waartoe alles bestemd is, de wonderen door God gewerkt, bepaalt met onwedersprekelijk gezag ook de opvattingen onzer wetenschap.

Wie meenen mocht, dat Gods Woord, omdat het een geheel ander gebied beheerscht dan het gebied der wetenschap, over de laatste geen gezag kan oefenen, komt telkens en telkens weer met de werkelijkheid in tegenspraak. Laat ik hier slechts één voorbeeld noemen. De bekende Berlijnsche hoogleeraar Du Bois-Reymond hield een twintig jaren geleden eene beroemde redevoering over de grenzen der natuurwetenschap. Daarin lezen we: ‘Das mosaische: Es ward Licht, ist physiologisch falsch. Licht ward erst, als der erste rothe Augenpunkt eines Infusoriums zum ersten Male Hell und Dunkel unterschied’¹⁾

Ik neem dit voorbeeld, omdat het in weinig woorden, die schijnbaar niet diep gaan, eene tegenstelling biedt tusschen twee geheel verschillende wijsgeerige stelsels. Volgens Gods Woord hebben de geschapen dingen hun eigen aard onafhankelijk van onze waarneming, is de wereld, door het Woord Gods toebereid (dat is in die orde gebracht en met die eigenschappen voorzien, die zij ons nu vertoont), vóór de mensch geschapen werd, en is de mensch daarin geplaatst, als eene eenheid uit stof en geest, door geheel zijn stoffelijk organisme verwant met het stof en aan zijne wetten onderworpen, door zijn geest van het geslacht van zijn Schepper (die ook de Schepper van het stof is) en daardoor in staat de dingen naar hunnen aard te kennen.

Volgens du Bois-Reymond daarentegen ontstaan de eigen-

1) Vergelijk Lange, *Gesch. des Materialismus* 3e Aufl. 2de deel pag. 149.

schappen der dingen eerst door onze zinlijke waarneming; is de wereld objectief beschouwd stom en duister en zonder eigenschappen, is zij dus niet wat ze ons schijnt te zijn en is dus al onze kennis slechts subjectief. In den grond ligt dus dit stelsel geheel in de lijn van Kant. Nu komt het mij voor, dat deze beschouwing ook filosofisch onhoudbaar is; maar in elk geval gaat zij lijnrecht in tegen het Woord Gods en is daarom reeds alleen voor ons geheel verwerpelijk.

De openbaring Gods in de natuur treedt tegenover ons op met gezag. ‘Gods onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide zijne eeuwige kracht en goddelijkheid’¹⁾. ‘De hemelen vertellen Gods eere en het uitspansel verkondigt zijner handen werk’²⁾.

En treedt niet hij, die een ander onderricht, tegenover dezen op met gezag? Welnu, wie onderricht den landman, hoe hij werken moet? Vindt zijn verstand dat uit zich zelf, of wordt het hem geleerd door de ordeningen Gods, in de natuur geopenbaard, zoodat hij niet iets te maken of te scheppen heeft, maar te volgen den weg, die hem wordt aangewezen? ‘Ploegt de ploeger den geheelen dag om te zaaien? opent en egt hij zijn land den geheelen dag? Is het niet alzoo? wanneer hij het bovenste van hetzelfde effen gemaakt heeft, dan strooit hij wikken en spreidt komijn, of hij werpt er van de beste tarwe in, of uitgelezen gerst, of spelt, elk op zijne plaats. ‘En zijn God onderricht hem van de wijze, Hij leert hem’³⁾.

Gezag oefent ons eigen stoffelijk en geestelijk organisme,

1) Rom. 1:20.

2) Ps. 19:2.

3) Jesaja 28:25, 26.

ieder afzonderlijk en beide verbonden. Zoo we gezond zijn, zal hetgeen onze zintuigen waarnemen door ons als werkelijk en bestaande moeten worden beschouwd; en evenzeer zal wat onze geest binnen de grenzen van zijn werkkring op wettige wijze, dat is overeenkomstig zijn aard en aanleg besluit, voor ons waarheid zijn. Daarom dringt ook de stoffelijke wereld vol gezag op ons aan, een gezag, dat blijft bestaan, ook tegen al onze redeneeringen in. De Engelsche bisschop Berkeley gaf in 1710 zijn bekende verhandeling uit over de 'Beginselen der menschelijke kennis', om te bewijzen, dat geheel de stoffelijke wereld, ons lichaam ingesloten, niet bestaat. Fransche materialisten zelfs, dus lijnrecht tegenstanders, verklaarden dat Berkeley's leer onwederlegbaar is. Kant noemde het niet ten onrechte een schandaal der filosofie, dat men een bewijs voor de realiteit der wereld buiten ons eischte, maar zulk een bewijs niet kon vinden¹⁾. Trouwens zijn eigen leer verschilt in dit opzicht niet zooveel van die van Berkeley, daar hij wel het bestaan van het 'Ding an sich' aanneemt, maar tevens dat het voor ons absoluut onkenbaar is.

En toch, hoe onwederlegbaar voor onze rede het stelsel van Berkeley ook moge zijn, wie moet niet erkennen, dat de stoffelijke wereld met gezag tegenover ons optreedt? Dat wij haar niet kunnen verklaren, verandert niets aan dat gezag. God heeft al deze dingen geschapen en door Zijnen wil zijn zij en zijn zij geschapen²⁾. De wil Gods in hun zijn is het gezag, waarmede zij voor ons optreden.

En ook de geestelijke wereld buiten ons heeft gezag. Haar bestaan te ontkennen, zooals het rationalisme doet,

1) Geschichte der Philosophie van Dr. W. Windelband, Freiburg 1892, pag. 372.

2) Openb. 4:11.

is gemakkelijk, haar te verklaren is moeilijk, maar dat zij bestaat en werkt, werkt ook op ons, is daarom niet minder waar. Of zou de redeneering geoorloofd zijn, omdat de geestelijke wereld op ons niet werkt, zooals de stoffelijke wereld, daarom werkt zij niet, en omdat zij de stoffelijke wereld niet is, daarom is zij niet?¹⁾ Wordt haar gezag eenvoudig door ontkenning vernietigd?

Ook de taal 'die 't stofloos met het stof vereenigt en vermengelt' oefent gezag; een gezag, dat grooter is naarmate het minder tot ons bewustzijn doordringt. In velerlei opzicht zegt de taal tot ons: zoo zult gij denken, en wij volgen haar gezag, willig of onwillig. Menig positivist zou zeer verwonderd zijn, wanneer hem werd aangetoond, hoeveel van zijne zoogenaamde positieve kennis geheel van de taal afhankelijk is, en menig vrijdenker zou wat minder op zijne vrijheid brallen, wanneer hij kon inzien, hoe zelfs de taal, die hij gebruikt, een band is voor zijn denken. 't Is waar: in de algebra tracht men te ontkomen aan het gezag der taal, en ook de formale logica streeft niet zonder eenig succes tegenwoordig naar hetzelfde doel; maar in den grond is deze methode meer een verschil in wezen dan in werkelijkheid; 't is het beginsel der Tironiaansche noten toegepast op maatverhoudingen en verhoudingen van begrippen. 't Is eene zeer verkorte taal, die uit haar aard slechts toepasselijk is voor een klein onderdeel van ons denken. Aan het gezag der taal derogeert deze methode weinig of niet; daaraan is voor ons niet te ontkomen. En zij, die tegen formules en formulieren hunnen strijd voeren, deden goed, zoo zij overdachten, hoeveel onbegrepen formules ze in hunne taal overhouden.

Met dit gezag der taal hangt ten nauwste samen het

1) Vergel. I Cor. 12: 15, 16.

gezag, dat vroegere tijden over ons oefenen; vooral door de overlevering, en laat ik er maar terstond onzen eigen tijd aan toevoegen, daar eene scheiding toch niet vaststaat; immers het heden wordt ieder oogenblik verleden. Zich aan het gezag dezer overlevering te onttrekken is eenvoudig onmogelijk. Ook een Cartesius heeft dat niet gekund. Waar gehaar ter voordeur uitdrijft, keert ze door de achterdeur weer in. We zijn naar Gods bestel deelen van een geheel, naast ons staan onze tijdgenooten, achter ons onze voorouders; zoo we dezen band doorsnijden, zijn we niet zelfstandig, maar dood. Want ja, daar is een tijd, dat we, evenals in het moederlichaam, in deze omgeving leven zonder bewustzijn, en dan komt de tijd dat, evenals bij de lichamelijke geboorte, de navelstreng wordt doorgesneden en wij eene betrekkelijke zelfstandigheid erlangen; doch dezen band bedoel ik niet. Maar evenals ons lichaam ook na de geboorte, den invloed blijft vertoonen van de lichamen, waaruit het is voortgekomen, en het onmogelijk is de nawerking dezer banden geheel af te snijden, zoo is het ook in ons geestesleven gesteld, doch in een veel grootere mate, daar het geestesleven veel meer samenhang en continuïteit vertoont dan het lichamelijke.

Gij ontslaat mij zeker van de taak deze algemeene stelling in hare onderdeden uit te werken en afzonderlijk het gezag na te gaan, waarmede ouders en onderwijzers in het verleden, de groote mannen der wetenschap, geestesstromingen, belichaamd in stelsels en partijen, in het heden voor ons optreden. Ik weet het, daar zijn er niet weinigen, die overigens bereid zijn het gezag te erkennen, maar die het gezag van stelsels en partijen ten eenenmale ontkennen. Ik noem dat echter kortzichtigheid. Er bestaat zooveel gezag, dat men niet wil kennen of erkennen en dat toch feitelijk en rechtens bestaat. Het is juist het revolutionaire

systeem 't gezag te laten afhangen van onze erkenning, ook op het terrein van het geestesleven.

Ik heb u slechts door enkele stippellijnen trachten aan te duiden de vertakkingen, waarin het gezag zich verdeelt, en kom nu tot de gewichtige vraag: hoever dat gezag mag gelden. Immers slechts één gezag is absoluut: het goddelijke gezag. Maar dat goddelijke gezag is overgedragen (het woord kan onjuist worden opgevat, daar men bij overdracht kan denken aan een verlies aan de zijde van hem, die overdraagt, wat hier natuurlijk het geval niet kan zijn), het goddelijke gezag dan is voor een deel overgedragen op Gods schepping en is daarin gesplitst naar de verhoudingen door God zelf in die schepping gewild. Denken we voor een oogenblik, en voor zoover het ons mogelijk is, de zonde weg, eene ontwikkeling dus van het menselijk geslacht zonder zonde, dan zouden de verschillende deelen van Gods schepping, die ik daar noemde, gezag uitoefenen, maar elk in zijn eigen sfeer of kring, en in de mate door God gewild.

De openbaring Gods in de natuur zou tot ons spreken, de stoffelijke en de geestelijke wereld, ons eigen stoffelijk en geestelijk organisme, de taal, de vroegere tijden en de tijdgenooten, het zou alles in de rechte verhouding samenwerken om de wetenschap van het menselijke geslacht te vermeerderen. Want dat de zonderval de oorzaak en de voorwaarde voor de ontwikkeling van ons geslacht zou zijn, is in vollen zin eene duivelsche gedachte. Ook de niet gevallen engelen hebben hunne kennis, hunne taal en de begeerte om hunne kennis te vermeerderen; denkt slechts aan de woorden der Schrift I. Petr. 1:12: 'in welke dingen de engelen begeerig zijn in te zien'. Eene volkomen zuivere kennis, gelijk de kennis zou geweest zijn, zoo de zonde niet tusschen getreden ware, is nog geene absolute kennis

wat den omvang betreft van het kennen. Grootere geesten en geesten van beperkter inzicht, ouderen en jongeren en onderrichting van de laatsten door de eersten, kunnen ook zonder zonde worden aangenomen, daar het zondeloze niet is het volkomene in absoluten, maar in relatieven zin.

En meent nu niet, dat dergelijke beschouwingen slechts fantasieën zijn over wat mogelijkerwijze zou kunnen gebeurd zijn. Ik meen, dat we eerst zóó een inzicht krijgen in de verhouding tusschen gezag en wetenschap, zooals die naar het wezen der dingen en daarom door God gewild is.

Maar de zonde is tusschenbeide gekomen. Zij is verbreking der juiste verhouding tusschen God en zijn schepsel en daar in die verhouding ook ligt opgesloten de juiste verhouding tusschen de schepselen onderling, kan het niet anders of ook de rechte verhouding tusschen gezag en wetenschap ligt verbroken. De deelen der schepping zijn geschonden in hun eigen wezen, zoowel als in hunne onderlinge verhouding. Het aardrijk is vervloekt om der zonden wil en toont dus zijn waren d.i. onbedorven aard niet; de mensch is verduisterd in 't verstand, verkeerd van hart, de orde is verstoord en daarom heerscht de dood; terecht toch zegt Lucretius I, 671:

quodcumque suis mutatum finibus exit
continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

Een gevolg daarvan is ook, dat de schepping op ons niet werkt met dat gezag, dat in hare verschillende verhoudingen haar toekomt, en dat de ontvankelijkheid om de werking van dat gezag te ondergaan in ons veranderd en verminderd is; in ons zelven is de verhouding tusschen ons stoffelijk en geestelijk organisme veelszins verstoord. Dat deze orde verbroken is, treedt op allerlei gebied in het licht.

Hoe ver de gevolgen kunnen gaan, leert ons het

voorbeeld der Grieken, die met ontzag vervuld voor het zinnelijk schoone, het ontzag voor het zedelijk schoon in de verhouding der geslachten hadden verloren, waarop de Schrift doelt in Rom. 1: 26 en 27. De verbreking dier orde openbaart zich in het materialisme, dat alleen het gezag ondervindt der stoffelijke wereld; in het spiritualisme, dat slechts het gezag der geestelijke wereld ondergaat; in het criticisme, dat meent de mogelijkheid van kennis door de rede te kunnen onderzoeken en het gezag der objectieve wereld ondermijnt; in het rationalisme, dat gezag alleen aan de menselijke rede toekent; in het empirisme, dat in de ervaring alleen den grondslag en de eenige bron van kennis ziet; kortom in allerlei min of meer eenzijdige wijsgeerige stelsels.

Aan eene miskenning van het gezag der geestelijke wereld maakte bijv. Opzoomer zich schuldig, toen hij schreef: 'Is in de natuurwetenschappen waarheid gevonden, dan stelt haar methode tot het vinden der waarheid in staat en is dus de juiste methode'¹⁾. Hier wordt voorbijgezien, dat de geestelijke wetenschappen een eigen voorwerp hebben, dat krachtens zijn eigen aard een eigen wijze, van onderzoek en studie eischt.

Zoo ligt telkens het gevaar voor de hand, dat aan één voorwerp van wetenschap, één deel der schepping, een gezag wordt toegeschreven, dat het niet in die mate heeft, terwijl het gezag van andere deelen miskend wordt.

Een verbroken orde kan echter onmogelijk uit zich zelf hersteld worden.

Zoo is er dan eene werking van buiten noodig om die orde te herstellen. Die werking geeft ons alleen het Woord

1) Het wezen der kennis, 2de druk, pag. 18.

Gods, het Woord van Hem; die alle dingen naar hunnen aard heeft geschapen, wiens ordinantiën het organisme van het heelal beheerschen.

Het is de hoogmoed van den mensch, die als God wil zijn, de waan van zelf en uit zich zelf te kunnen constateeren wat is en hoe het is, van zelf te willen scheppen, die hem onbekwaam maakt de ware wetenschap te verkrijgen. Alleen de erkenning van het gezag Gods, als van den Schepper en Formeerder van alles wat is, het buigen voor zijn Woord, de erkenning der zonde en harer gevolgen, de ware nederigheid, die niet in alles zich zelve op den voorgrond stelt, maar het oor te luisteren legt om de stemmen op te vangen, die in ons en buiten ons Gods schepping laat hooren, - zij alleen stellen ons in staat, voor zoover dat na den zonderval en voor het schepsel mogelijk is, het wezen der dingen te kennen, dat is, ware wetenschap te verkrijgen. Het is daarom, M.H., dat aan onze Universiteit Gods Woord als grondslag voor het gebouw onzer wetenschap is erkend; dat Woord geeft ons de rechte verhouding aan tusschen God en deze wereld, tusschen de stoffelijke en de geestelijke wereld, tusschen lichaam en ziel, tusschen God en mensch, en menschen onderling; dat Woord leert ons ook te luisteren naar het onderricht, dat God zelf ons geeft in ons eigen wezen en de natuur buiten ons. Door dat Woord alleen is het mogelijk de verbroken orde in beginsel te herstellen.

Eindelijk rest mij nog een kort antwoord op de vraag: hoe het gezag moet werken? Het gezag kan namelijk werken op tweeërlei wijze: *gebiedend* en *overtuigend*, ook op het terrein der wetenschap. Daar is eene kennis, die voor ons te hoog is: wij zijn schepselen, geen schepper. Die tegenstelling erkent zelfs Goethe in het bekende woord: 'Ins innere der Natur dringt kein erschaffner Geist.' Daarom

zijn er waarheden, die met imperatief gezag tot ons komen, die wij onbegrepen hebben aan te nemen. Dat de stof bestaat wordt ons met imperatief gezag geleerd; wat zij is kunnen wij niet weten; dat er een wereld der geesten is hebben wij op gezag aan te nemen, haar begrijpen blijft voor ons onmogelijk; dat stof en geest op elkander werken, nemen wij aan op gezag, hoe het geschiedt is voor ons niet te doorgronden; dat God overal en altijd alle ding regeert staat vast, maar hoe het geschiedt blijft ten slotte voor ons een raadsel. Tal van dergelijke waarheden kunt gij gemakkelijk zelve aan de opgesomde toevoegen.

Aan den anderen kant echter blijft het evenzeer waar, dat de mensch wel schepsel is, maar geschapen naar Gods beeld, zoodat hij ware kennis der dingen kan bezitten tot het verkrijgen van wetenschap in staat gesteld is. Uit deze voortreffelijkheid des menschen boven de dieren, uit deze gave, waardoor de mensch genoemd wordt van Gods geslacht, vloeit voor hem de verplichting voort om van dat hooge voorrecht gebruik te maken, waar hij kan, te onderzoeken alles wat binnen den kring zijner rede ligt, niet te rusten in een imperatief gezag, waar een overtuigend gezag gevonden kan worden, geen vrede te hebben, met het bloote feit, dat iets is, waar de gronden, waarom het is kunnen worden opgespoord. Daarom is ook een redelijk onderzoek van ons zelve, van ons kenvermogen, zijn aard en zijne grenzen, niet alleen niet toegelaten, maar plicht. Eene wijsbegeerte op den grondslag van het Woord Gods, daarnaar mogen, daarnaar moeten wij streven, met om ons zelve, onze rede op den troon te plaatsen, maar om de gaven, door God ons geschonken, te gebruiken naar Zijnen wil, om te strijden tegen 'de filosofie en ijdele verleiding naar de overlevering der menschen', om ook in de wetenschap den mensch te doen buigen voor het gezag

Gods en Hem de eere te geven, die Hem toekomt.

Die taak is echter nu nog niet aan U opgedragen M.H. Er komen voor U eerst nog jaren van voorbereiding, van vermeerdering van kennis onder het geleide van gidsen, die den weg kennen. Maar een goed soldaat draagt den maarschaksstaf in zijn ransel, al zullen niet allen maarschalken worden. Houdt het doel voor oogen, maar getroost U dan ook den langen weg te bewandelen, die tot dat doel leidt. Of liever, g e t r o o s t U dien niet, maar vindt in den weg zelf reeds genoeg. Want daarin ben ik het wel met Lessing eens, dat het zoeken en streven naar waarheid genot is, al is het niet het hoogste genot.

Veracht den dag der kleine dingen niet, ook niet in uwe studie; het groote is uit het kleine opgebouwd. En wie in het kleine niet getrouw is geweest, die is ook in het groote niet getrouw. Maar zoekt het verband van het kleine met het groote. De hysop te beschrijven was voor Salomo's wijsheid niet te gering, maar hij klom ook op tot de cederen op den Libanon.

Hebt ontzag voor het gezag, het gezag dat in alle Gods werken tot U spreekt; zijne eer klimt zelfs uit het stof. 't Gevoel voor het gezag kan zoo licht verstompen, maar daarmee is het gezag zelf niet verminderd. Onze zonde is het, wanneer wij het gezag niet merken, wanneer wij er ons boven verheffen, eene zonde, die niet ongestraft zal blijven. Zonde is het echter ook gezag toe te kennen aan wat geen gezag heeft; het is in den grond afgoderij. Theorieën en hypothesen hebben geen gezag; wel de feiten, waarop ze rusten, zoo het waarlijk feiten zijn. Laat u daarom nooit intimideeren door schoonschijnende hypothesen en theorieën, waar ze ingaan tegen het gezag van

Gods Woord; juist door het gezag, dat men valschelijk aan het ongeloof toekent, is het zoo machtig.

Eert het gezag Gods ook in de ordinantiën van uw jongelings-, uw studentenleven; tracht ze op te vangen met een luisterend oor al die stemmen, die met gezag van Godswege tot u komen en zeggen: Zóó zult gij leven voor mijn aangezicht.

Het luisteren naar dat gezag zal uw ware wezen met binden; integendeel het zal u vrijmaken; want vrij zijn is leven naar het innerlijke wezen uwer natuur, zooals die door God geschapen is. Hij wiens leer was met macht, met gezag, die zich zelven de waarheid noemde, Hij heeft gezegd: 'De waarheid zal u vrijmaken.'

En waar het zoo menigmaal en op menigerlei wijze geschonden gezag U aanklaagt, zoekt daar niet te ontkomen aan die beschuldiging door het gezag te ontkennen, maar door het geloof in Hem, die gehoorzaamheid heeft geleerd tot in den dood des kruises, opdat Hij door zijne gehoorzaamheid heiligen zoude allen, die door Hem tot God gaan.

Welaan dan M.H., beginnen wij ons werk voor dit jaar in het gevoel onzer afhankelijkheid, maar ook met vertrouwen op Hem, die zijne kracht in zwakheid wil volbrengen. En moge dan ook voor ons het woord geschreven zijn: 'Hoort des Heeren woord, gij, die voor zijn woord beeft'. Uwe broeders, die u haten, die u verre afzonderen, om mijns naams wil, zeggen: 'Dat de Heere heerlijk worde! Doch Hij zal verschijnen tot ulieder vreugde; zij daarentegen zullen beschaamd worden.'¹⁾

1) Jesaja 66:5.